

Ad hebreos

rat magister vester: Et itantuz segregatus est q̄ ē factus est excellētior celis. i. super oī celesti creatura sublimata ē humana nā in ipso. Supra 3. Sedet ad dexteraz maiestatis in excelsis rē. Ergo iste est sacerdos valde sufficiens.

Cōsequēter cuz dicit. (Qui nō h̄z rē.) remouet ab eo ilud qd̄ erat impfectiōis in sacerdote legali. Hoc autē erat qz ille idigebat sacrificio expiatiōis: vt pz Leuiti. 16. Imolabit vitulū p se r̄ hyrcum p pplo. Ergo orabat pro se. Itē nō tm̄ semel orabat p se s̄z frequēter. Et huius rō est. qz lex instituit sacerdotes habētes infirmitatē. Sap. 9. Nō infirmus r̄ exigui temporis rē. S̄z fmo diuinus qui post legē iterposito iureiurādo cōstituit filiuz qui nullaz de istis impfectionibus h̄z: s̄z oīno pfectū in eternū. i. sacerdotem duratur. Nō enīz obtulit pro pctis suis: s̄z tm̄ pro nostris. Esa. 53. Uulneratus est ppter iniquitates nostras. Itē nec frequenter pro nobis: sed tantum semel. p̄me Pet. 3. X̄ps semel p peccatis nostris mortuus est. vnica enī eius oblatio sufficit ad exhaurienda peccata toti⁹ generis humani.

CAP.

VIII.

Capitulu⁹ autem super ea que dicuntur. Talem habemus pontificem: qui consedit in dextra sedis magnitudinis in celis sanctoruz minister r̄ tabernaculi veri qd̄ fixit deus r̄ non homo. Omnis enim pontifex ad offerendum munera r̄ hostias constituitur. Unde necesse est r̄ hunc habere aliquid quod offerat. Si ergo esset super terraz nec esset sacerdos cuz essent qui offerret scdm̄ legē munera qui exemplari r̄ vmbre deseruēr celestiu⁹: sicut responsum est moysi cū cōsummaret tabernaculum. Vide inquit omnia facito scdm̄ exemplar: quod tibi ostensum est in monte.

CSupra pbauit aplis excellētiaz sacerdoty x̄pi ad sacerdotiū leuiticū ex parte persone: hic pbat idē ex parte ipsius sacerdoty. Et circa hoc facit duo. Primo enim ostēdit sacerdotiū x̄pi eē excellētius sacerdotio veteris legis. Et p̄mo h̄ in gnali. Scdo in spāli ibi. (Dabit qdē r̄ pus rē.) i. 9. cap. Prima in duas. Primo enī ponit itētū. Scdo manifestat ppositum suuz ibi. (Dis enī pōtifex rē.) Circa p̄m̄ duo facit: qz p̄mo ponit moduz tradendi. Scdo p̄mittit que d̄z dicere ibi. (Tale habemus pontificē rē.) Dicit ḡ. Caplm̄ rē. Caplm̄ est breuis cōplexio cōtinēs multa. Et d̄r a capite: qz sicut in capite vtute r̄ quasi sūmarie p̄tinentur omnia que sunt in corpore: sic in capitulo illa que dicēda sunt. Ergo dicem⁹ in quodā capitulo: r̄ quasi in quadā sūma. Super ea rē. ly sup. pōt dicere apposituz: r̄ tunc erit sensus. Que summarie dicenda sunt superapponent p̄missis. Uel potest designare excessuz: r̄ tūc est sensus. Ea que dicēda sunt in sūma r̄ caplo sunt maiora.

CDeide cum dicit. (Tale habemus pontificē rē.) premit tit q̄ d̄z dicere. Et p̄mo dignitatē hui⁹ sacerdoty. Scdo officiu⁹ eius ibi. (Sāctoz minister.) Dignitas eius est qz talem habemus pontificē qui cōsedet ad dexterā magnitudinis in excelsis. Sedes est iudiciaria potestas q̄ aliquibus duenit tanq̄ m̄stris dei sicut oibus regibus: qz adorabūt euz oēs reges terre: vt d̄r in ps. r̄ oibus prelatis. p̄ Lor. 4. Sic nos existimet homo vt m̄stros dei. Sedes ḡ magnitudinis est excellētissima potestas iudicādi. Itē pars dextera est potior in aīali r̄ significat bona spūalia. Qz ḡ chri⁹ stus habz iudiciariā potestātē d̄r sedere. Pater enī omne

iudiciuz dedit filio. Jo. 5. Qz vō post deus habet hoc excellētissime sedet in dextera magnitudinis in excelsis. i. in potiorib⁹ bonis. supra. i. Sedet ad dexteraz maiestatis in excelsis. Hoc autē qd̄ d̄r cōsedere vel consedet potest referri ad x̄pm̄ f̄m̄ q̄ est deus: r̄ sic cōsedet qz habet eandē auctoritatē iudicādi quā habet pater: s̄z distinctus est in p̄sona. Et sic ly magnitudinis accipit p̄ p̄sona patris. Uel f̄m̄ q̄ homo r̄ hoc magis pp̄rie ad itētione apli: qz loq̄tur de pot̄ificatu x̄pi qui est pontifex inq̄tum homo. Et sic cōsedet qz humanitas assumpta habet quādā associationē ad deitātē r̄ cōsedet ad iudicāduz. ps. Eleuata est magnificentia tua sup celos. Jo. 5. Prātem dedit ei iudiciuz facere: qz filius hoīs est. Et sic apparet dignitas sacerdotis.

Cōsequēter cū dicit. (Scōz minister rē.) ostēdit dignitatē officy ei⁹. D̄r autē minister scōz. i. scāz ediu. i. sanctuarioruz. Ministri enī antiqui accipiebāt ministeriū vt custo dirēt sacra r̄ seruiēt tabernaculo. Hoc autē excellētius h̄z x̄ps qz est minister: nō quidē inq̄tum de⁹: qz sic est auctor: s̄z inq̄tum homo. Luc. 12. Trāsiens ministrabit illis. Vnmanitas enī x̄pi est sicut organuz diuinitatis. Est ḡ m̄ster scōz: qz ministrat sacramenta grē in p̄nti r̄ glie in futuro. Itē est minister tabernaculi veri qd̄ est vel eius ecclia m̄litās. ps. Quā dilecta tabernacula tua dñe vtutuz rē. Uel triumphās. Esa. 33. Tabernaculu⁹ qd̄ nequaḡz transferri poterit. ps. Dñe qs habitabit in tabernaculo: rē. Nō autē x̄ps minister est: qz oīa bona glie p̄ ipm̄ dispēsant. Dic autē veri ppter duo. p̄mo ppter d̄rias ad vetus: r̄ p̄mo qz erat figurale istius. p̄ Lor. 10. Dia in figura illis contingebant. Itud autē est v̄itas illius. Est ḡ verū. i. v̄itatē p̄tinēs respectu figure. Scdo qz illud factū est p̄ hoīem. istud autē. i. vel grē vel glie est a solo deo. ps. H̄ra r̄ gliam dabit dñs. Ro. 6. H̄ra dei vita eterna. Et iō dicit. Qd̄ fixit deus. r̄ Lor. 5. Scimus qm̄ si terrestris domus n̄ra hui⁹ habitatiōis dis soluat: qz ex deo hēim⁹ domū nō manufactā eternā i celis.

CDeinde cū dicit. (Dis enī pōtifex rē.) Explicat in spāli. Et circa hoc facit tria. p̄mo enī ostēdit x̄ps eē ministriū aliquoz scōz. Scdo q̄ nō veteris legis ibi. (Si ḡ eēt rē.) Tertio q̄ aliquoz maioruz ibi. (Nūc autē melius rē.) S̄c̄ autē p̄mo talē rōnē. Dis pōtifex ad hoc cōstituit vt offerat munera r̄ hostias: r̄ f̄m̄ hoc d̄r. Minister scōz. x̄ps autē ē pontifex vt supra pbatur est. Ergo necesse est ipm̄ habere aliqua que offerat. Supra. 5. Dis pontifex ex hoib⁹ assumptus rē. Hostia est de aīalibus: munera de quocunq̄ alio. Leuit. 21. Incensuz r̄ panes dei sui offerūt. Qz vō necesse fuit x̄pm̄ habere qd̄ offerret ipse seipm̄ obtulit. Sicut autē talis oblatio mūda: qz caro eius nullaz maculā peccati habuit. Exod. 12. Erit agnus absq̄ macula masculus anniculus. Item fuit cōgrua: qz cōgruuz est q̄ homo p̄ hoīe satis faciat. Infra. 9. Obtulit semetipm̄ immaculatus deo. Item apta ad imolāduz: qz caro eius mortalis erat. Ro. 8. Mitens deus filiuz suuz in similitudinē carnis peccati. Itē idez ei cui offerēt. Jo. 10. Ego r̄ pater vnū sumus. Itē vnit deo illos p̄ qbus offerēt. Jo. 17. Ut oēs vnū sint sicut tu pater in me r̄ ego in te vt r̄ ipsi nobiscuz vnū sint.

CDeinde cuz dicit. (Si ḡ esset super terrā rē.) ostendit qz x̄ps nō ē minister legalium. Et circa hoc facit tria: qz p̄mo iducit quādā p̄nam. Scdo ostēdit ipsaz rōnabile ibi. (Lū essent rē.) Tertio pbat eam per auctoritates ibi. (Sicut responsum est moysi rē.) Cōsequētia vero talis est. Ergo si esset super terraz. hoc est antecedēs. Nec esset sacerdos. r̄ est cōsequens. Unde cōsequētia est vna cōditionalis r̄ legitur multis modis. p̄mo sic. r̄ est f̄m̄ H̄of. nec ponitur hic nominatiuus: r̄ ideo sic itelligitur. Si illud quod offerret esset super terram rē. quod dupl̄ itelligitur. Uno modo vt sit sensus. Si illud quod offerēt esset aliq̄ terrenum

ipsi non esset sacerdos. Quasi dicat. Nulla necessitas est sacerdotum eius: quia multi essent qui talia offerrent. Sed nequid caro christi terrena non erat? Respondeo. Dicendum est quod maliter est terrena. Job. 9. Terra data est in manus impij. Sed dicitur non esse terrena primo ratione unionis. Jo. 3. Qui de celo venit super omnes est. i. filius dei qui illa sibi uniuert. Item ratione virtutis actiue. i. spiritus sancti qui eam formauit. Item ratione fructus: quia oblatio eius non ordinatur ad consequendum aliquid terrenum: sed celeste. Jo. 8. Vos de mundo hoc estis ego non sum de hoc mundo. Nec est prima expositio et melior. Secunda talis est. Et si. i. quantum illud quod offertur esset super terram: quia necessarium est aliquid offerri non esset sacerdos. sed alius ydoneus: quia nullus potest ydoneus inueniri ad offerendum istud. Tres sunt alie lecture in quibus subintelligitur offerens. et primo in generali ut sensus sit. Si esset aliquis sacerdos terrenus qui posset offerre pro celestibus christus non esset sacerdos. Alia est de christo spiritualiter sic. Si christus esset sacerdos terrenus non peteret eius sacerdotum: cum eent qui secundum legem offerrent munera. Aliter sic. Si christus adhuc esset super terram: ita. i. quod nondum ascendisset non esset sacerdos: quia non completisset sacerdotium suum. Sed secundum primam expositionem cotinuat littera sic. Et probat quia multi eent qui secundum legem offerrent talia munera. i. illi qui deseruiunt exemplari et ymbrze celestium Sacramenta legalia fuerunt figura aliorum quantum ad duo. i. quantum ad cognitionem et quantum ad repletionem. Quantum ad cognitionem cum dicit. Exemplari: quia in veteri lege quasi in quodam exemplari poterat legi id ad quod nostra cognitio debet ferri. Sed videtur quod loquitur improprie. Exemplar enim prius est exemplum quod proprie dicitur exemplum. Sed celestia sunt priora nec facta sunt ad similitudinem veteris legis: sed magis econuerso. Respondeo. Dicendum est quod prius dicitur dupliciter. Uno modo simpliciter: et sic procedit obiectio. Vel quo ad nos: et sic verum est quod illa non sunt priora. Quantum ad secundum dicit. Umbra: quia sicut umbra representat corpus: nec tamen illud attingit ita et illa representabat nouum testamentum. Infra. io. Umbrae huiusmodi sunt legum futurorum etc.

Consequenter probat per auctoritatem rationalitatem consequentem cum dicit. (Sicut responsum est moysi.) scilicet a domino. Exod. 25. Vide. i. diligenter considerando et facito omnia secundum exemplar etc. Quia naturaliter inferiora tendunt in similitudinem superiorum. Dominus enim per sensibilia voluit nos ad intelligibilia et spiritualia manuduci. Job. 38. Nunquid nosti ordinem celi: et pones rationes eius in terra: etc.

Lectio. II.

Nunc autem melius sortitus est ministerium quanto et melioris testamenti mediator est: quod in melioribus reprobationibus sancitum est. Nam si illud prius culpa vacasset: non vtrique secundi loci inquireretur. Vituperans enim eos dicit. Ecce dies venient dicit dominus: et consummabo super domum israel: et super domum iuda testamentum novum: non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die quo apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra egypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo. et ego neglexi eos dicit dominus: quia hoc est testamentum quod disponam domui israel post dies illos dicit dominus: dando leges meas in mentem eorum et in corda eorum superscribam eas.

Supra apostolus probauit christum esse pontificem et per dominum ministrum sacramentorum: non tamen secundum veterem legem: hic ostendit ipsum esse ministrum

maiorum et meliorum quam illa fuerit. Et circa hoc facit tria. Primo enim premitit intentum. Secundo assignat causam eius. Tertio probat secundum ibi. (Quanto melioris etc.) tertium ibi. (Nam si illud etc.) Dicit ergo. dico quod non habet aliquid terrenum offerre: sed nunc. i. tempore gratie sortitus est. i. sorte accepit melius ministerium. i. dignius sacerdotium. Dicitur sacerdotium christi ministerium: quia competit nisi quantum homo fuit minister. Ro. 15. Dico enim christum per habet ministrum fuisse etc. Dicit autem sortitus est. i. sorte accepit: quia illud quod habet pro sorte expectat a domino. ps. In manibus tuis sortes mee. Et ideo omnia que fiunt habent distributionem diuini arbitrij dicuntur sorte dari: et talia sunt effectus gratie. Ephe. 1. Sorte vocati sumus. i. diuina electione: quia quantum contingit deficere iudicium humanum solent se homines offerre ad electionem et dispositionem diuinam mittentes sorte: sicut patet Act. 1. de electione matthei. unde Proverbia. 16. Sortes mittuntur in sinu: et a domino temperantur. Christus quidem istud ministerium sorte. id est dispositione diuina consecutus est.

Deinde cum dicit. (Quanto melioris etc.) assignat causam quare ministerium hoc maius est. Dis. n. sacerdos mediator est. Iste autem mediator est melioris federis. i. hominis ad deum. Mediatoris enim est extrema conciliare. Iste vero ad nos diuina attulit: quia per ipsum facti sumus diuine consortes nature. ut dicitur. z. Pet. 1. Ipse est nostra offert deo. Et ideo dicit apostolus. i. tymothen. 2. Mediator dei et hominum homo christus iesus. Ibi promittebantur temporalia. Esa. 1. Si volueritis et audieritis me bona terre comedetis. Dic autem celestia. sicut supra dictum est. Sic ergo istud melius est quantum ad id quod dominus hominibus promittit. Item in illo dicitur quedam que pertinent ad cultum dei. et ista sunt ceremonialia. quodammodo vero que ad rectitudinem vite. et ista sunt precepta moralia que manent. alia vero non. In nouo autem adduntur consilia istis preceptis que dantur perfectis qui sunt capaces spiritualium. Et sic manent precepta eadem: sed promissa diuersa. Item sacramenta sunt diuersa: quia ibi erat figura tantum: hic autem figure veritas expressa. Per omnia ergo testamentum istud est melius.

Deinde cum dicit. (Nam si illud etc.) probat quod illud testamentum cuius christus mediator est melius est. et facit tale rationem. Si primum testamentum non habuisset culpam non quereretur aliud ad corrigendum defectum ipsius. Sed queritur ergo etc. Antecedens ponitur et patet in littera. Sed contra. Ro. 7. Lex ergo peccatum est. Absit. Ergo male dicit quod non vacabat a culpa. Respondeo. Dicendum est quod aliquid potest conuenire legi dupliciter. Vel secundum se: et sic erat bona. vel ratione illorum quibus data est. et sic dicitur habere culpam propter duo. Primo quia non dabat virtutem ad purgandum commissam. Infra. io. Impossibile est sanguine thaurorum aut hyrcorum auferri peccata. Secundo quia non dabat gratiam ad iterum vitandis peccata. sed ad cognoscendum tantum. et sic erat occasio peccati. Ro. 7. Locustis piscetibus nesciebant nisi lex diceret: Non concupisces. Et sic dicitur non vacasse a culpa quia homines in ipsa reliquebantur in culpa. Sed dicitur non inquirere locus. Sicut enim corpus nunquam perfecte gescit. sed semper mouetur quousque pringat ad locum suum: sic quantum ad habere aliquid imperfecte non gescit desiderium: sed semper redit ultra usque dum veniat ad perfectum. Inquirebat ergo locus istius ab homine qui desiderabat: sed magis a deo qui propter nostre salutis desiderium dicitur inquirere.

Deinde cum dicit. (Vituperans enim etc.) probat veritatem consequentis. scilicet quod inquiratur locus testamenti et hoc per auctoritates. Jere. 31. Ecce veniet dies etc. Et circa hoc facit duo. Primo enim premitit auctoritatem. Secundo arguit ex ipsa ibi. (Dicendo autem nouum.) prima in duas. primo enim premitit prophetiam noui testamenti dationem. Secundo describit ipsum ibi. (Non secundum testamentum etc.) Item prima in tres. primo enim ostendit temporis dationis oportunitatem. Secundo noui testamenti perfectionem ibi. (Consummabo testamentum nouum etc.)

Tertio quibus datum fuit ibi. (Super domum iuda etc.) Dicit ergo. Ut superas enim dominus non quod legem, sed eos qui fuerant sub lege dicit. Ecce dies veniunt etc. Nec est auctoritas que non habetur omnino sub istis verbis: sed mutantur pauca. Ibi enim dicit sic. Ecce dies veniunt dicit dominus et ferianda domus israel et domus iuda fedus novum. non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua extendi manum meam ut educerem eos de terra egypti pactum quod irritum fecerunt et ego dominus sum. Sic ergo patet quod pauca mutantur. Dicit ergo quantum ad temporis oportunitatem. Ecce dies veniunt. id est tempus gratie quod comparatur diei: quod illuminatum est a sole iusticie. Ro. 13. Non presens sit dies autem appropinquavit. Quantum ad perfectionem novi testamenti dicit. Consummabo novum testamentum. Et dicit consummabo quod sonat ad perfectionem. Apoc. 21. Ecce nova facio omnia. Istud autem verbum consummabo non habet ibi. sed verisimiliter eo aptius ad designandum perfectionem novi testamenti. Esa. 10. Consummationes et abbreviationes faciet dominus super terram. Quis enim novum testamentum perfectum quantum ad eruditionem vite: que non extendit tantum ad generale iusticie eruditionem. sed ad perfectam. Mat. 5. Nisi abundaverit iusticia vestra etc. Item in veteri testamento erant tantum figuralia. in novo vero veritas figurarum. et ita novum consummat et perficit vetus. Quantum ad tertium dicit. Super domum israel et iuda. Sed nunquid datur tantum iudeis? No. Rom. 9. Non omnes qui sunt ex israel hi sunt israelite. Et sequitur quod non qui filii carnis hi sunt filii dei sed qui filii sunt promissionis estimantur in semine. Illi ergo sortiti sunt gratiam dei sunt israel per fidem et iuda per confessionem. Rom. 10. Corde creditur ad iusticiam etc. Dicitur autem super domum etc. triplici ratione. Una quod Christus in propria persona predicavit iudeis non gentibus. Mat. 15. Non missus nisi ad oves que perierunt domus israel. Secunda quod gentes facti sunt participes novi testamenti sicut oleaster inseritur in bonam olivam participat pinguedinem eius. Ro. 11. Alia quod tempore robores et ieroboam divisi sunt regnum iuda a regno decem tribuum. que quidem remanserunt in ydolatris: sed regnum iuda magis adhesit deo. licet non ex toto. Et ideo utroque tetigit.

Deinde cum dicit. Non finis testamentum etc. Describit novum testamentum. Et primo per differentiam ad vetus. Secundo per proprias conditiones ibi. (Quia hoc est testamentum etc.) Iterum prima in duas. Prima ostendit distinctionem novi et veteris testamenti. Secundo infirmitatem veteris ibi. (In die in qua etc.) Posset enim aliquis dicere. Nunquid istud novum est illi simile? Ideo quasi respondens dicit. Non: quia non finis id quod feci cum patribus eorum. in quo ostendit quod non est servandum vetus cum novo. Gal. 5. State et nolite iterum iugo servitutis reverti. Mat. 9. Neque mittit vinum novum in utres veteres etc. Et Ro. 7. Serviamus in novitate spiritus et non in vetustate littere. Quod si aliquid invenitur in veteri quod gentibus indicatur ad servandum referendum est ad intellectum spiritualem sicut dicit. Esa. 19. Nolent cum in hostiis et muneribus. quod totum est spiritualiter intelligendum.

Deinde cum dicit. (In die qua apprehendi etc.) ostendit defectum veteris testamenti. Et primo ex eius traditione. Secundo ex eventu ibi. (Quoniam ipsi etc.) Vetus enim testamentum traditum est servis et infirmis. Servis quidem quia quibus exierunt de servitute egypti. Et quantum ad hoc dicit. Luz educentur eos etc. Gal. 4. Unus quidem in servitute generas etc. Item quod erat lex timoris servilis. Ro. 8. Non accepistis spiritum servitutis iteque in timore etc. Aug. Brevis differentia veteris et novi testamenti timor et amor. Item infirmis quia se non poterant se iuvare. Et quantum ad hoc dicit. Apprehendi manum eorum quod est infirmorum. ps. Tenuisti manum dexteram meam. Ro. 8. Quod impossibile erat legi in quo infirmabatur. Dicit autem patribus eorum. abraam: isaac: et iacob. cum quibus inuit fedus speciale. ps. Memor fuit in seculum testamenti sui verbi quod mandavit in

mille generationes. quod disposuit ad abram etc. Sed istis in exitu de egypto promissit carnalia.

Deinde cum dicit. (Quoniam ipsi non etc.) ostendit defectum veteris testamenti ex eventu. et primo quantum ad culpam. et ideo dicit. Quoniam ipsi non permiserunt in testamento meo: quia scilicet non erat scriptum in cordibus ipsorum. Unde statim post legem data fecerunt vitulum constabile. Exo. 32. et ps. Fecerunt vitulum in ore et adoraverunt sculptile. Et quantum ad penam. Ideo dicit. Et ego neglexi eos. Illud enim aliquid dicitur negligere quod permittit perire. Et sic neglexit eos. quia permittit eos perire ab exterminatore ut dicit. i. Lozi. 10. et ps. Spreverunt omnes discedentes a iusticijs tuis. Alia ista. Et ego dominatus sum eorum. id est puniendo ostendi me esse dominum ipsorum.

Deinde cum dicit. (Quia hoc est testamentum etc.) Describit conditiones novi testamenti. Et circa hoc facit duo. Primum ponit modum editionis eius. Secundo effectum ipsi ibi. (Et ero eis in deum etc.) Dicit ergo. Quia hoc est id est tale est testamentum quod disponat domum israel etc. dispositio importat congruitatem ordinis. Et ideo dicit post dies illos id est post legem datam. Debui enim post legem veterem dari nova lex. sicut primo datur pedagogus: postea magister: ut prius homo recognoscat infirmitatem suam. In hoc ergo patet congruitas temporis dandi novum testamentum. Modus autem tradendi duplex est. Unus per exteriora. sicut proponendo verba ad cognitionem alienius. Et hoc potest homo facere. et sic traditum fuit vetus testamentum. Alio modo interior operando. Et hoc proprium est dei. Job. 32. Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Et hoc modo datum est novum testamentum. quia consistit in infusione spiritus sancti qui iterum instruit. Non autem sufficit tantum cognoscere: sed requiritur operari. Et ideo primo illuminat intellectum ad cognoscendum. Et ideo dicit Dabo leges meas etc. Et dicit in plurali. propter diversa precepta et consilia. Et hoc facit spiritus sanctus. i. Jo. 2. Unctio eius docet vos. Jo. 14. Ille vos docebit omnia etc. Item ad bene operandum inclinatur affectus. unde imprimi cordi. Et quantum ad hoc dicit. In corde eorum super scribam eas id est super cognitionem scribam charitatem. Super omnia autem charitatem habentes etc. 1. Cor. 13. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris etc. Et hec est epistola de qua subdit. 2. Corinthio. 3. Non atramento sed spiritu dei vivum: non in tabulis lapideis: sed in tabulis cordis carnalibus.

Lectio.

III.

Ero illis in deum: et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit unusquisque proximum suum: et unusquisque fratrem suum dicens: cognosce dominum: quoniam omnes scient me a minore usque ad maiorem: quia propicius ero iniquitatibus eorum: et peccatorum eorum iam non memorabor. Dicendo autem novum veteravit prius. Quod autem antiquatur et senescit prope interitum est.

Supra posuit apostolus conditiones novi testamenti ex editione ipsi nunc ponit tres effectus ipsi. Primum est hominis ad deum perfecta coniunctio. Secundus est dei perfecta cognitio ibi. (Et non docebit etc.) Tertius est peccatorum remissio ibi. (Quia propicius ero etc.) Circa primum sciendum est quod ad hoc quod homo iungatur deo requiritur auxilium divine gratie. quia ad hoc non potest propria virtute. Jere. 31. In charitate perpetua dilexi te ideo attraxi te miserans. Primum ergo tangit illa coniunctio ex parte dei. Secundo ex parte hominis ibi. (Et ipsi erunt etc.) Dicit ergo. Ero illis in deum. Nomen dei significat universalem providentiam. Tunc ergo nobis deus qui habet curam

de nobis et corda nostra ad se trahit: et hoc est respectu iustorum spiritualiter. Et hoc quod ergo eis in deum sequitur. sicut ipsi erunt mihi in populum. i. exhibebunt se mihi in populum. Sicut enim dicit augustinus de civitate dei. cap. 21. Populus est ceterus multitudinis iuris consensu communione utilitatis sociatus. Quando ergo consentiunt in ius diuine legis ut sint adiuncte vitales ut tendant in deum tunc est populus dei. Apoc. 21. Ipsi populus eius erunt et ipse deus cum eis erit eorum deus.

Deinde cum dicit. (Et non docebitur.) ponit secundum effectum noui testamenti. Et circa hoc facit duo. Primum enim ponit signum effectus illius. Secundo effectum ipsum ibi. (Quia omnes tunc.) Signum perfecte cognitionis est quod quod non indiget doceri. quod doctrina est via ad acquisitionem scientie. et ideo cessat doctrina: acquisita perfecte scientia. Sed nunquam in nouo testamento vnum non docet alius: et vnum non per litteram istam. Sed quod apostolus vocat se doctorem gentium. per Timotheum. 2. et Ephe. 4. Alios pastores: et doctores. Ro. 12. Siue quod docet in doctrina. Respondeo. dicendum est quod hoc quod dicitur hic potest dupliciter intelligi. Uno modo de presbitero statu: et sic non verificatur vltiter de omnibus: sed tamen de primis fundatoribus noui testamenti. sicut apostolus quod immediate fuerit instructa deo quam aperuit illis sensus ut intelligerent scripturas. Luc. vltimo. Apostoli ergo facti sunt perfecte cognoscetes non ab aliis instructi: sed simul a christo acceperunt sapientiam infusam. Alio modo quod referat ad statum patrie futurum: ad quam per nouum testamentum introducimur non per vetus. Et sic vltimum verum est quod dicitur hic. Sed hoc. Vides beati sunt equales angelis non maiores. sed secundum dionysium vnum angelus docet alium illuminando ipsum. Ergo et hoc beatus alium docebit. Respondeo. dicendum est quod duplex est cognitio in beatis angelis. Una quod beatus facit. sicut cognitio diuinitatis: quod sola beatus facit. sicut dicit augustinus in libro confessionum. Beatus quod te nouit tunc. Alia est quod est omnium que sunt aliud a deo: cuiusmodi sunt effectus dei: et ista non beatificat. Quantum ergo ad primam vnum non docet alium: quod vnum non beatificat mediante alio. sed a deo immediate. per. In lumine tuo videbimus lumen. Sed quantum ad aliam quod est aliquorum mysterium vnum docet alium. Et hoc forte vltimum ad finem mundi quod durat executionem effectuum dei. et ideo addit dicens. Cognosce dominum. Quasi dicat. Non accipit dei cognitionem. Et dicit primum et fratrem suum: quod tunc et hoc augustinus omnes homines sint ex charitate diligendi. si tamen non possis omnibus presdesse. tamen illis spiritualiter debes presdesse quod tibi coniungunt. Vltimum sicut sunt sanguines: quos hic vocat fratres. Vltima coniunctione: et sic primum est. Quod enim sciens me a minimo vltimum ad maiorem eorum. Dec est causa que vnum non docebit alium. quod omnes noscunt dominum. i. Jo. 3. Videbimus eum sicuti est. In hac uisione consistit beatitudo. Jo. 17. Dec est vita eterna ut cognoscant te solum uerum deum tunc. Jere. 9. In hoc gloriatur quod gloriatur scire et nosce me tunc. Et hac doctrinam habet beati non ab aliquo alio: sed a solo deo tamen. Esa. 54. Ponam uniuersos filios tuos doctos a domino. Illud autem quod dicitur a minimo. potest dupliciter intelligi. Uno modo quod dicantur maiores sancti antiquiores. Et sic maior et minor dicitur secundum ordinem temporis. Deus ergo cognoscit quod singuli accipiet singulos denarios. Mat. 20. Uel hoc dicit ad ostendendum differentiam premium: quod licet omnes cognoscant: tamen vnum magis alio cognoscet. Mat. 5. Qui fecerit et docuerit hic magnum vocabitur in regno celorum. Premium enim correspondet merito. et hoc contra illos quod dicitur penas et omnia merita esse equalia. et per consequens premia equalia. Contra quos dicitur. i. Lor. 15. Stella differt a stella in claritate.

Deinde cum dicit. (Quia propicius tunc.) ponit tertium effectum quod est culpe remissio quod non poterat vetus testamentum. i. fra. 10. Impossibile est sanguine thaurorum et hyrcorum auferri peccata. Dicit ergo. Propicius ero tunc. Differunt autem iniquitas et peccatus quod iniquitas opponit iusticie quod quod proprie semper est ad alium. Ido iniquitas dicitur qua quis nocet alteri. Job. 35. Domini quod silis tui est nocet iniquitas tua tunc. Peccatum autem dicitur omnis defectus actionis

quod importat deordinationem. et sic iniquitas proprie est in primum sed peccatum est in seipsum: et hoc proprie loquedo: large tamen idem est iniquitas et peccatum. Et quantum ad hoc dicit. Quia propicius ero iniquitati eorum. sicut in presbitero pena relaxando: nec memorabor. sicut in futuro peccata puniendo. Ecce habet. 18. Diuini iniquitatum eius quas operatus est non recordabor. ps. Propicius esto peccatis nostris tunc. Itene memineris iniquitatum nostrarum tunc. Ro. 11. Si ne penitentia enim sunt dona et uocatio dei tunc. i. deus non penitet quod hic peccata remiserit quam iteque puniendo.

Deinde cum dicit. (Dicendo aut nouum tunc.) quasi posita auctoritate arguit ex ipsa et facit talem rationem. Nouum non dicitur nisi in comparatione ad vetus. sed omne quod dicitur vetus significat quantum sit prope cessationem. Ergo dicendo nouum veterauit. i. dedit intelligere quod prius sit vetus. Quod autem antiquat et senescit prope iterum est. Si ergo illud est vetus abiciendum est. Leuit. 26. Nouis superuenientibus vetera pericietis. Dicendo ergo nouum designat cessationem veteris. Proprie autem nihil antiquatur nisi quod subiacet tempori. que autem subiacent tempori cessant in tempore. Oportet ergo illud vetus cessare. Dicit autem antiquatur propter res inaiatas. sed senescit propter animatas. Sciendum tamen est quod ubi habemus peccatorum alia littera habet peccati. et tunc refertur ad peccatum originale quod omnibus est commune.

CAP. IX.

Habuit quidem et prius iustificatio- nes culture et sanctus seculare. Tabernaculum enim factus est primum in quo erant candelabra et mensa et propositio panis quod dicitur sancta. post velamentum autem secundum tabernaculum quod dicitur sancta sanctorum: aureus habens thuribulum et archam testamenti circumdata ex omni parte auro: in qua urna aurea habens manna et virga aaron que fronderat: et tabule testamenti super que erant cherubin glorie obumbrantia propiciatorum: de quibus non est modo dicendum per singula.

Supra ostendit apostolus dignitatem noui testamenti respectu veteris in generali: hic ostendit idem in speciali descendendo ad singula que erant in utroque testamento. Et circa hoc facit duo. Primum enim comparat ea que sunt veteris testamenti ad ea que sunt noui ut sit per hoc ostendat dignitatem noui. Secundo manifestat quodammodo que supposituerat. i. cap. ibi. (Umbram enim habet lex tunc.) Circa primum tria facit. quod primum exponit illud quod fuit in veteri testamento. Secundo ostendit significatum suum ibi. (Doc significante spiritu sancto tunc.) Tertio ex his arguit ad propositum ibi. (Et ideo noui testamenti tunc.) Itaque primum in duas. Primum enim describit conditionem veteris testamenti. Secundo prosequitur ibi. (Tabernaculum enim factum est primum tunc.) Circa primum sciendum est quod tunc vetus quod nouum testamentum ad hoc instituta sunt ut aia accedat ad deum. Ad hoc autem duo sunt necessaria. sicut recessus a peccato: et unio ad deum. Primum fit per iustificationem. Secundum per sanctificationem et in utroque testamento fit iustificatio et sanctificatio. Unde dicit sic. Dicitur est quod prius veterauit. Sed quod fuit illud vetus Tale quod habuit iustificationes culture. sicut latine secundum grecum. In veteri enim fuerunt quodammodo ablutiones per quas mundabantur: non quodammodo a macula peccati: sed a quibusdam irregularitatibus quibus impediebantur a cultu dei sicut ex tactu mortui vel alicuius imundi non poterat intrare tabernaculum nisi expiati per aliquas ablutiones. Et ideo dicebantur iustificationes culture: quod sicut per ea fiebat idoneus ad cultum diuinum. Et de hoc habet Leuit. 22. Hieronymus. Iustificationes. i. ablutiones quibus purificatis licebat accedere. Sed sanctificatio eorum erat sanctum seculare. Secu-